

A koronavírus-járvány hatása az Európai Unió népesedési folyamataira

A globális koronavírus-világjárvány akkor csapott le Európára, amikor az Európai Unió egyetlen tagállamában sem született az önfenntartáshoz elégséges számú gyermek. A legtöbb tagállamban a járvány még inkább visszavetette a gyermekvállalási és a házassági kedvet, életünk biztonságának megrendülése nem kedvezett a családok hosszú távú döntéseinek meghozatalában. Miközben a hanyatló demográfiai mutatók jellemzik az Európai Unió tagállamainak többségét, találunk kivételeket: Magyarországon 2020-ban az EU-ban egyedülként nőtt a házasságkötések száma és a születésszámok tekintetében is azon kevés ország közé tartozunk, ahol növekedés volt.

Európa tekintetében az öreg kontinens jelző ma már inkább arra az idősödő földrészre utal, ahol egyre kevesebb gyermek születik, ahol üresek a bölcsők. A világ összlakosságán belül folyamatosan csökken az európaiak aránya, 1960-ban a világ lakosainak 20%-a volt európai, mára már csak alig 10%, míg 2070-re várhatóan mindösszesen 6% lesz ez az arány. Ezzel párhuzamosan, míg 2004-ben a világ GDP-jének még 28%-a, 2017-ben már csak 16%-a származott az EU-ból, amelyet a Brexit tovább mérsékel. Mivel a lakosság csökkenése együtt jár a gazdasági teljesítmény jelentős csökkenésével, az EU folyamatosan teret veszít az egyre élesedő globális versenyben. Láthatjuk, hogy az önfenntartás mellett gazdasági szükségszerűség is lenne az európai gyermekek születésének elősegítése. A jól képzett munkaerő már rövidtávon is megmutatkozó hiánya mellett középtávon fokozottan felmerül az egyes országok társadalombiztosítási rendszereinek fenntarthatósága is. Az Eurostat népességi adatai szerint 1960-ban átlagosan három fiatal (0-14 éves) jutott minden idős (65 éves vagy annál idősebb) személyre, addig az előrejelzések szerint 2060-ban minden fiatalra két idős jut majd. Ezért is kiemelt a jelentősége annak, hogy a koronavírus világjárvány milyen hatást gyakorol a demográfiai folyamatokra, elsősorban a születések számára Európában és azon belül Magyarországon. Az előző 2010 és 2020 közötti évtized uniós adatai azt mutatják, hogy az időleges ingadozásokon túl

mutatóan, hosszú távon azokban az országokban nőtt tartósan a gyermekvállalási kedv, amelyek nem a fősodor által nyíltan támogatott és egyedüli megoldásként sugallt migrációs beáramlás elősegítésével, hanem a saját gyermekek megszületésének támogatásával, a családok megerősítésével kívánták mérsékelni a népességfogyást. Az EU tagállamai közül Magyarországon nőtt legnagyobb mértékben, 24%-kal a termékenységi ráta. Talán jobban kifejezi ennek a pozitív változásnak a jelentőségét az, hogy ezen emelkedés által 115 ezerrel több magyar kisgyermek született az előző évtizedben hazánkban ahhoz képest, mintha maradt volna a termékenység a 2010-es szinten. Magyarország a fertilitás kapcsán az Unió sereghajtójából a középmezőnybe került, sőt immár az uniós átlagot meghaladó termékenységgű országgá vált. Az előző 10 évben 16 tagállamban csökkent, 11 tagállamban nőtt a termékenység, köztük Magyarországon a legerőteljesebben. A liberális migrációs politikát követő tagállamok közül mindössze Németországban volt érdemi a növekedés (10,79%), miközben a migrációt inkább elutasító, a saját családok boldogulását segítő tagállamok közül hazánk mellett a visegrádi partnereink mindegyike - Csehország, Szlovákia, Lengyelország – valamint Lettország, Litvánia és Románia esetében is érdemi emelkedés figyelhető meg. Ezzel ellentétben olyan elsődleges migrációs célországok, mint Franciaország, Svédország, Belgium, vagy Hollandia esetében is csökkent a termé-

kenységi ráta. A koronavírus megjelenésével fontos kérdésként merült fel, hogy az hogyan fog hatni a családok belső életére, hogyan befolyásolja a családi kapcsolatokat. A fősodor médiafelületei már a koronavírus-világjárvány okán életbe lépő első lezárások, kijárási tilalmak és korlátozások kezdetén világgá kürtölték, hogy annak, hogy a családok több időt töltenek majd együtt, összezárva világos következménye lesz a kapcsolati erőszak és a válások drasztikus növekedése. Intézetünk koronavírus-járvány alatti felmérései azonban ellentmondanak a családi állapotok jelentős romlását előrevetítő véleményeknek. Reprezentatív kutatásaink azt támasztják alá, hogy a családokon belüli kapcsolatok sokkal inkább megerősödtek, mint gyengültek a járvány hatására. 2020 tavaszán a magyarok 71%-a számolt be arról, hogy nem változtak a családon belüli kapcsolataik, mindössze 4% számolt be azok romlásáról és 24% viszont a kapcsolatok javulásáról nyilatkozott. A megkérdezettek fele

azt nyilatkozta, hogy házastársára számíthatott a járvány idején, míg a gyermekeire 36%, a szüleire pedig 30% támaszkodhatott, jól látszik tehát, hogy a legtöbben a családtagjaikra támaszkodhattak a veszélyhelyzetben. Az elhúzódó válság harmadik hullámában, 2021 februárban nagyjából ugyan ezek az arányok maradtak, a magyarok 21%-ának javult a párkapcsolata, családi kapcsolata a járvány idején, 73%-nál változatlan maradt és csak 5%-uk számolt be romlásról.

Az, hogy hazánkban a párkapcsolatok sokkal inkább stabilizálódtak és megerősödtek a járvány idején alátámasztja az a tény is, hogy 2020-ban Magyarországon egyedüli európai országgént nőtt a házasságkötések száma, ami azért is figyelemre méltó, mert a lezárások miatt voltak olyan hónapok, amikor nem is volt lehetőség az anyakönyvvezető elé állni. Emellett a kapcsolatok tartósságát mutatja, hogy utoljára hat évtizeddel ezelőtt váltak el kevesebben hazánkban, mint 2020-ban.

Gyermekvállaláshoz kapcsolódó egyes demográfiai mutatók alakulása a járvány alatt az Európai Unióban

Cikkünkben megvizsgáljuk az európai uniós országok 2020-as évre vonatkozó, gyermekvállaláshoz kapcsolódó egyes demográfiai adatait, így a születések, valamint a házasságkötések és a válások számának alakulását, azzal a céllal, hogy összehasonlítható módon kapjunk képet a koronavírus-válsághelyzet család- és gyermekvállalásra irányuló hatásairól.

Születések

A koronavírus-válság sújtotta Európában 2020-ban az előző évhez viszonyítva az Eurostat adatai szerint mindössze hat tagállamban: Luxemburgban, Cipruson, Finnországban, Máltán, Görögországban és Magyarországon nőtt a születések száma, 21 országban pedig csökkent. Ha a nemzeti statisztikákat nézzük, akkor csak Luxemburg, Magyarország, Finnország és Ausztria tekinte-

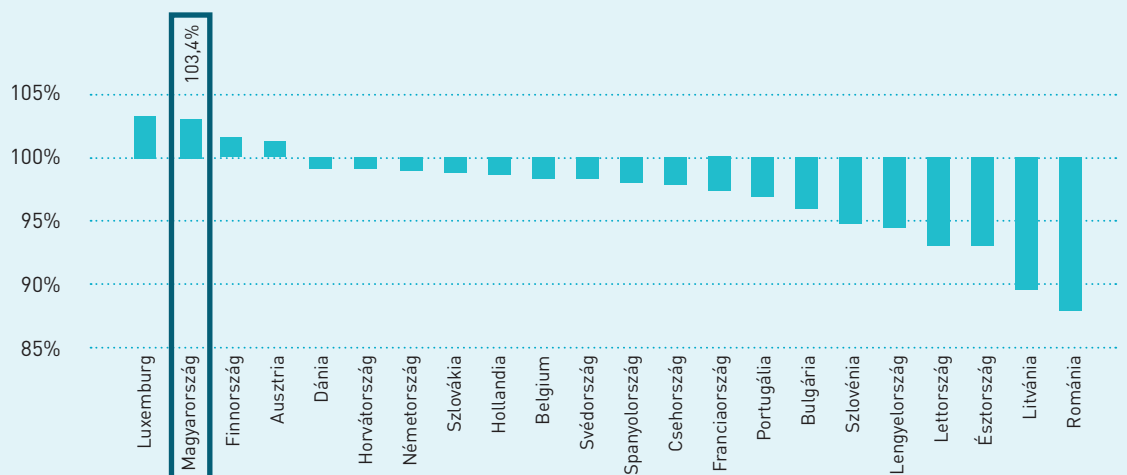
tében volt növekedés 2020-ban a születések számában.

Magyarországon azon kevés európai ország közé tartozik, ahol emelkedett a születések száma hiszen több, mint 700 fővel több gyermek született 2020-ban, mint 2019-ben. Az EU27 országok rangsorában Görögország (+862 fő) és Finnország (+850 fő) után a harmadik helyen álltunk a születésszám többlet alapján. Ez annak fényében különösen biztató eredmény, hogy minden évben tovább csökken a szülőképes korú nők csoportja Magyarországon. Litvániában 8% és Romániában 11% százalékos feletti a születésszám visszaesés, míg a nagyarányú migrációs beáramlás által leginkább érintett országokban, Németországban, Franciaországban, Svédországban egyaránt 1-2%-kal kevesebb gyermek született, mint 2019-ben.

Születések számának változása 2020-ban 2019-hez képest az Eurostat adatai alapján

Születések számának változása 2020-ban 2019-hez képest a nemzeti statisztikák alapján

Házasságkötések

A koronavírus-járvány során az uniós országok közül egyedül hazánkban kötöttek több házasságot 2020-ban, mint 2019-ben.

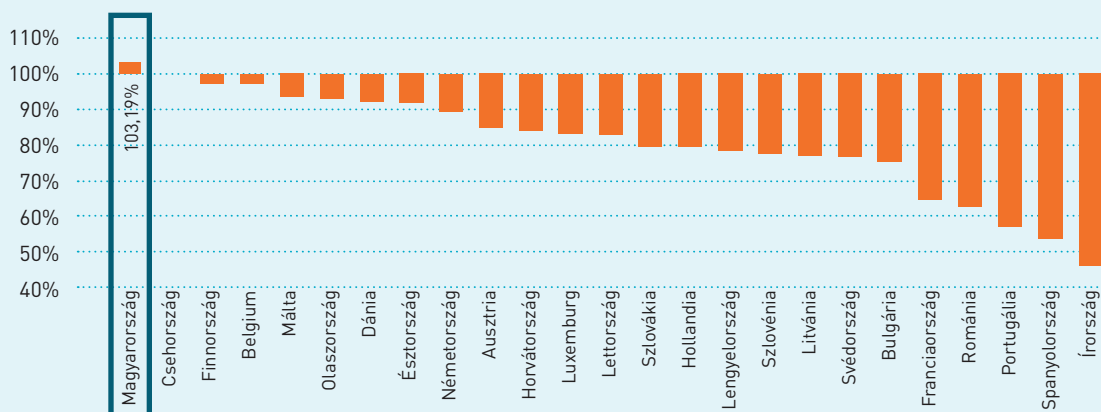
Minden további tagállamban csökkent a házasságkötések száma. Írországban és Portugáliában hozzávetőlegesen fele annyian, Franciaországban 35%-al kevesebben kötöttek házasságot, mint az azt megelőző évben. Svédországban, Luxemburgban, Horvátországban és Hollandiában is jelentős, 20% körüli volt a visszaesés.

A magyar adat nem csak azért kiemelkedő, mert a járványhelyzet Európában egyedül nálunk nem vetette vissza a házassági kedvet, hanem azért is, mert hazánkban utoljára 1986-ban óta nem

kötöttek annyian házasságot, mint 2020-ban. A Babaváró támogatásnak, amelyet a járvány sújtotta gazdasági helyzetben is fenntartott a kormányzat kétségtelenül jelentős szerepe van ebben a pozitív folyamatban.

Miközben a magyarok egyre több házasságot kötnek, amelyek stabilabbnak is bizonyulnak a korábbiaknál, addig a fejlett országok szinte mindegyikében folyamatosan napirenden van a tradicionális házasság eljelentéktelenítésének kérdése, nem meglepő, hogy a tagállamok felében nemcsak a koronavírus-járvány idején, de már az előző évtized során folyamatosan csökkent a házasságkötések száma (Finnországban például közel 30%-kal). Ehhez képest Magyarországon közel megdup-

Válások számának alakulása 2020-ban 2019-hez képest (Forrás: nemzeti statisztikai adatok)

lázódott tíz év alatt a házasságkötések száma (89%-kal nőtt). Az, hogy az uniós átlag az elmúlt évtizedre vonatkozóan mégis 1%-os emelkedést mutat, szinte kizárólagosan a 2004 után csatlakozott tagállamoknak köszönhető.

2010-es évektől kezdődően korábban igen konzervatív, vallásos társadalmakban is többségbe kerültek a melegházasság támogatói (Írország, Málta) és egyre több európai ország engedélyezi a melegházasságot, akár jelentős társadalmi ellenállás ellenére is (Horvátországban és Szlovéniában például népszavazáson utasították el a melegházasságot). Mindössze hét uniós tagállam; Bulgária, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország és Szlovákia rögzítette az alkotmányában, hogy a házasság egy férfi és egy nő közötti kötelék. A kérdés valós társadalmi jelentőségét azonban jól mutatja, hogy a melegházasságot elsőként engedélyező Hollandiában a legtöbb, 2411 egyneműek között kötött házasságra az engedélyezés évében, 2001-ben került sor. Abban az évben 82 091 házasságot kötöttek az országban, tehát az összes házasságkötés kevesebb, mint 3%-a történt egynemű párok között. Azóta egyetlen évben haladta meg az 1500-at a számuk, 2018-ban (1502). Az utolsó éves adat 2019-ből áll rendelkezésre, amikor 63 565 házasságra jutott 1419 egyneműek közötti házasság.

A házasságkötést és a nagycsaládos életformát preferáló családpolitika sikere, hogy mindamellett, hogy emelkedett a megszületett gyermekek száma, nőtt a házasságban született gyermekek száma is Magyarországon 2015 óta. Ma hazánkban a gyermekek 61,3%-ának a szülei házaspárok, ezzel jóval

az uniós átlag 57,5% felett állunk, miközben ott a folyamatok ellentétes irányúak: míg Magyarországon jelentősen csökkent a házasságon kívül született gyermekek aránya, addig az EU-ban folyamatosan nő. Ezt a tendenciát jól jellemzi, hogy az előző 10 évben Észtország, Litvánia és Magyarország kivételével minden egyes tagállamban nőtt a házasságon kívül született gyermekek aránya.

Válások

A koronavírus okozta korlátozások és lezárások hatásai kapcsán sokan vetítették előre a válások jelentős megemelkedését. De mit is mutatnak az összesített adatok?

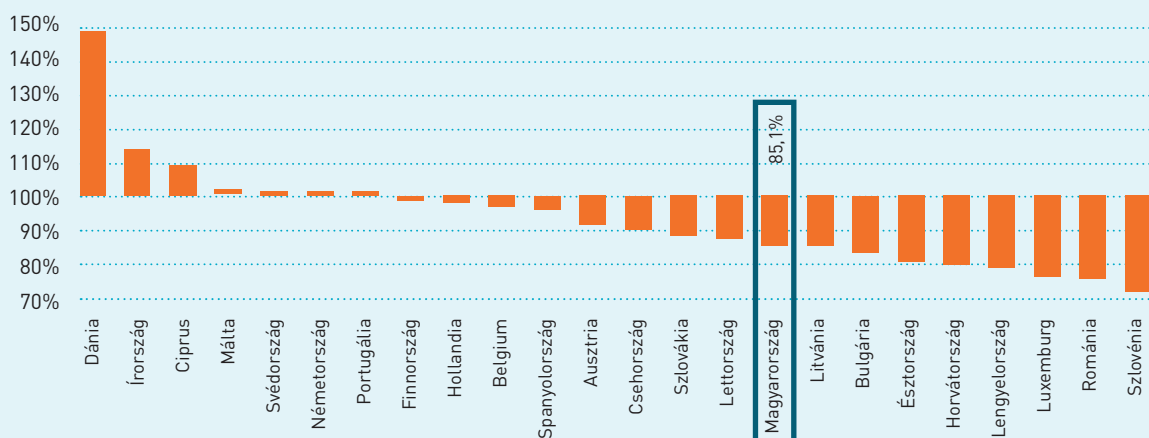
Az európai nemzeti statisztikai hivatalok közül 16 tette közzé a 2020-ra vonatkozó válási adatokat. A 16 tagállam közül Dániában jelentősen (+48%), míg Svédországban és Németországban elhanyagolható mértékben (+1%) nőtt a válások száma a 2020-as koronavírus által sújtott évben. Minden más tagállamban csökkent, avagy stagnált azok száma. A legnagyobb mértékben Szlovéniában (-28%) és Romániában (-25%) csökkent a válások száma. Luxemburgban, Észtországban, Lengyelországban szintén jelentősen, 20% körüli mértékben csökkent a válások száma, Bulgáriában és Litvániában Magyarországhoz hasonló volt a csökkenés. Magyarország a 15%-os csökkenéssel az Unió tagállamainak azon harmadába tartozik, ahol 2020-ban legkevesebb volt a válások száma.

Magyarországon ezzel az eredménnyel a több éves pozitív trend folytatódott, hiszen 2020-ban 15%-kal kevesebben váltak el, mint egy évvel korábban.

1958 óta, több mint hat évtizede nem váltak el olyan kevesen, mint a 2020-as évben. Bízható az az évek óta megfigyelhető tendencia is, hogy folyama-

tosan csökken azon válások száma, ahol gyermek van a családban.

Válások számának alakulása 2020-ban 2019-hez képest (Forrás: nemzeti statisztikai adatok)

A családbarát politika ellensúlyozza a járvány negatív demográfiai hatásait

A Századvég és a KINCS 2019-es nemzetközi kutatása szerint az európai polgárok elkötelezettek a családok védelme és a családbarát érvényesülése iránt, hiszen az európaiak 82%-a számára fontos, hogy erősödjön hazájukban a családbarát mentalitás. Abban az esetben, ha ez az igény találkozik a kormányok családbarát elkötelezettségével, akkor az erős védelmet képest nyújtani a családok számára még olyan nehéz időkben is, mint amilyen a koronavírus-járvány időszak. Magyarországon a kormány megőrizte a családpolitikai vívmányokat, sőt még bővítette is a családtámogatások körét 2020-ban. Ennek köszönhető, hogy 2020-ban sok más európai országgal ellentétben hazánkban nem esett vissza a gyermekvállalási és a házassági kedv, hanem inkább Európában kivételes módon még nőtt is.

A népmozgalmi adatok és a polgárok véleménye is tehát egyértelmű jelzést ad arra nézve, hogy folytatni szükséges a családok és a családbarát társadalmi hozzáállás megerősítését célzó politikákat, programokat. Az európai összevetésben fent vizsgált adatok mutatják azok sikerességét, az európaiak családokkal kapcsolatos attitűdjei pedig egyértelműen jelzik az azokra mutató társadalmi igényt. A család még mindig viszonyítási pont nemcsak a magyarok, de az európai polgárok elsőpró többsége számára is. A családok megerősítése és támogatása a koronavírus negatív hatásainak ellensúlyozása érdekében továbbra is fontos feladat, amelyben a sikeres magyar válságkezelés jó példát mutat az európai döntéshozók számára is.

Felhasznált irodalom

Europa Project 2020 <https://szazadveg.hu/hu/europa-projekt/2020-as-kutatas>

Központi Statisztikai Hivatal, Népesedési Világnap 2020, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi_vilagnap/2020/index.html

KINCS közvélemény-kutatás, 2020. április: A koronavírus családokra gyakorolt hatása

EUROSTAT: Teljes termékenységi arányszámok az Európai Unió tagállamaiban <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00199/default/table?lang=en>

EUROSTAT: Születések száma az Európai Unió tagállamaiban <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00204/default/table?lang=en>

Ausztria, Statistik Austria, https://www.statistik.at/web_en/statistics/index.html

Belgium, Statbel, <https://statbel.fgov.be/en>

Bulgária, National Statistical Institute, www.nsi.bg

Ciprus, Statistical Service, https://www.mof.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/index_en/index_en

Csehország, Czech Statistical Office, <https://www.czso.cz/csu/czso/home>

Dánia, Statistiks Denmark, <https://www.dst.dk/en>

Észtország, Statistics Estonia, <https://www.stat.ee/en>

Finnország, Statistics Finland, https://www.tilastokeskus.fi/index_en.html

Franciaország, Institut national de la statistique et des études économiques, <https://www.insee.fr/en/accueil>

Görögország, Hellenic Statistical Authority, <https://www.statistics.gr/en/home/>

Hollandia, Statistics Netherlands – CBS, <https://www.cbs.nl/en-gb>

Horvátország, Croatia Bureau of Statistics, https://www.dzs.hr/default_e.htm

Írország, Central Statistics Office, <https://www.cso.ie/en/>

Lengyelország, Statistics Poland, <https://stat.gov.pl/en/>

Lettország, Central Statistical Bureau, <https://www.csp.gov.lv/en>

Litvánia, Statistics Lithuania, <https://www.stat.gov.lt/home>

Luxemburg, Statistics Portal, <https://statistiques.public.lu/en/index.html>

Magyarország, Központi Statisztikai Hivatal, <https://www.ksh.hu/?lang=hu>

Málta, National Statistics Office, <https://nso.gov.mt/en/Pages/NSO-Home.aspx>

Németország, Destatis- Statistisches Bundesamt, https://www.destatis.de/EN/Home/_node.html

Olaszország, Istituto Nazionale di Statistica, <https://www.istat.it/en/>

Portugália, Instituto Nacional De Estatística, https://www.ine.pt/xportal/xmain?xpgid=ine_main&xpid=INE&xlang=en

Románia, National Institute of Statistics, <https://insse.ro/cms/en>

Spanyolország, Instituto Nacional de Estadística, <https://www.ine.es/en/index.htm>

Svédország, Statistics Sweden, <https://www.scb.se/en/>

Szlovákia, Statistical Office, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/home/lut/p/z1/o4_Sj9CPykssyoxPLMnMzovMAfljo-8ziA8o9LZycDBoNLPyCXAo8QxwD3IO8TAwNTEz1wwkpiAJKG-AAjgZA_VFgJc7ujh4m5j4GBhY-7qYGno4eoUGWgcbG-Bo7GUAV4zCjIjTDIdFRUBADseobP/dz/d5/L2dBISEvZoFBIS9nQSEh/

Szlovénia, Statistical Office, <https://www.stat.si/StatWeb/en>